

Magyarságkép a Muraközben 1945 után

Magyarországon a Muraközről általában a Zrínyiek, Jelačić 1848-as hadjárata és az 1941-es visszacsatolások kapcsán esik szó.¹ A muraközi horvátok emlékezetében ugyanúgy fontos a Zrínyi család története, Josip Jelačić horvát bán 1848-as hadjárata (amely során a bán deklarálta, hogy a Muraközt Horvátországhoz csatolja), továbbá a XIX. század végétől kialakuló muraközi horvát nemzeti mozgalom, az 1918-as bevonulás, a második világháború alatti horvát ellenállás aktív-passzív formái és az 1945-ös „felszabadítás”. Ellenben a felsorolt események súlya és fontossága sokat változott az elmúlt hetvenöt év történeti emlékezetében. Érdeemes megnézni, hogy a terület elcsatolását követően hogyan viszonyultak és viszonyulnak a helyi horvátok Magyarországhoz és a terület magyar örökségéhez – természetesen a történelmi megbékélést egyedül segítő hiteles, forrásalapú műltfeldolgozás céljával. A horvátok magyarokkal szembeni negatív attitűdjének kezdőpontját a 1800-as évek elején kell keresnünk (válaszul a magyar nyelv országos terjedésére), az illír mozgalom már ekkor igényt formált a horvátok lakta, magyar fennhatóság alatt Zala megyéhez tartozó Muraközre. Hosszú, állami horizonton is jelképpé vált, s a horvátok nemzeti identitásába vágó, lényegében a török hódoltság rendetlen közállapotaiban gyökerező egyházigazgatási és politikai vita is folyt arról a XVIII–XIX. században, hogy a terület a zágrábi püspökséghez vagy a veszprémi/szombathelyi püspökséghez tartozik-e.² Jelačić 1848-as bevonulása és a Muraköz Horvátországhoz csatolása a Dráván túli horvát nemzeti mozgalomnak kedvezett, azonban a helyi muraköziek a szabadságharc folyamán szembefordultak a bevonuló, fosztogató bán csapataival. 1861-ben az uralkodó és a magyar politikai vezetők tárgyalásai következtében a terület visszakerült Magyarországhoz, azonban a horvát fél kisebb-nagyobb intenzitással ugyan, de az egész dualizmus időszaka

BEDŐK PÉTER (1994) történész, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem doktorandusza.

- 1 A történetileg 880 km²-es, napjainkra azonban csak 786 km² kiterjedésű Muraköz a XIX–XX. század folyamán 90–95%-ban horvát nemzetiségű volt. A magyarok aránya 1910-ben 8,26% volt, s ez a legmagasabb arálynak számított ebben az időszakban.
- 2 Molnár András: A Muraköz 1848-ban. In *Századok*, 132 (1998), 2, 316.

alatt követelte a terület Horvátországhoz való csatolását. 1918. december 24-én be is vonultak Varasdról a horvát önkéntes csapatok, és fegyveres harc nélkül elfoglalták a területet. A két világháború között fenntartották a magyarelleses attitűdöt (mely főként a magyarosítás negatívumainak és az 1918 őszén Muraközben végrehajtott katonai intézkedések brutalitásának hangsúlyozását jelentette),³ hiszen Magyarország, legfőképpen pedig a Zala megyei vezetés hivatalosan területi revíziót követelt a Mura folyó mentén, mivel a Muravidék és a Muraköz elvesztésével több mint húszezer itteni magyar került a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságba. Az 1941-es német katonai bevonulást követően eltérően alakult a Muraköz és Horvátország sorsa a második világháború folyamán. Hivatalosan a független horvát államot 1941. április 10-én kiáltották ki Zágrábban, Ante Pavelić usztasa vezér pedig április 16-án alakított kormányt, ugyanazon a napon, amikor a nagykanizsai 17. gyalogezred bevonult a Muraközbe.⁴ Habár a polgári közigazgatás bevezetését a magyar kormány nem támogatta, a Zala megyei politikai vezetők nyomására és a nekik kedvező politikai légkört kihasználva 1941. július 9-én bevezették a polgári közigazgatást a Muraközben. A muraközi férfiakat a magyar hadseregbe sorozták be, és a keleti fronton harcoltak a magyarok mellett a Don-kanyarnál is. A helyi közigazgatást, iskolákat és intézményeket magyarosították, miközben az usztasa államban horvátosító törekvések érvényesültek az ottani ortodox és muzulmán kisebbséggel szemben. Míg azonban az usztasa Horvátországban a partizánmozgalom jelentős és kiterjedt volt, addig a Muraközben sokkal gyengébb volt (nyilván a görögkeleti szerb lakosság hiánya miatt). Azonban hasonlóságok mégis adódnak a felsorolt különbségek ellenére is a Muraköz és Horvátország második világháborús tapasztalatai között. Hiszen a zágrábi érsekség mindkét területen aktívan működött a háború alatt, és tömeges deportálások, etnikai tisztogatások mindkét helyen történtek, nem beszélve a felszínre kerülő etnikai ellentétekről. Mindenesetre a háborús valóság (eltekintve 1941 áprilisának elejétől) a Muraközben csak 1944 végétől, 1945 elejétől jelent meg, ellentétben az usztasa állammal, ahol a partizánokkal való állandó harc következtében már sokkal korábban érzékelhetővé váltak a háború borzalmai.

3 Több mint száz ember vesztette az életet 1918 őszén a Muraközben, mivel a világháború befejeződésével sok dezertált katona érkezett a területre (zöldkáderek), továbbá eredendően szociális problémák következtében a helyi lakosság megtámadta a zsidó tulajdonú boltokat, elüldözte a magyar jegyzőket, uzsorásokat, plébánosokat fenyegettek meg, több helyen leverték a magyar nyelvű táblákat is. Míg a magyarok Csáktornya városában próbáltak védelmet szervezni, a zalai főispán statáriumot vezetett be Zala megye délnyugati részén, és a lázadó falvakban több embert is kivégeztek 1918 novemberében. Lényegében ezen eseményekre hivatkozva vonultak be a Varasdon tömörülő önkéntesek a Muraközben 1918. december 24-én a belgrádi katonai konvenció ellenére (amely a Drávát határozta meg mint határvonalat Magyarország és a kialakuló délszláv állam között).

4 Vladimir Kalšan: *Muraköz történelme*. Csáktornya, 2014, magánkiadás, 310.

A második világháborút követően a magyar fennhatóságot vádolni lehetett a helyi zsidóság deportálásával, a muraközi horvát lakosság elnyomásával, a két világháború közötti hivatalnokréteg elüldözésével és a terület magyarosításával. 1945-öt követően könnyedén fel lehetett használni azokat a korábbi műveket, amelyek elítélték a történelmi magyar fennhatóságot és a magyarosítási törekvéseket.⁵ 1945-ben azonban Magyarország mindenfajta területi követelésről lemondott Jugoszláviával szemben, ami a revíziós mozgalom végét jelentette. Mindazonáltal a korábbi horvát történetírást összhangba kellett hozni a kommunista irányelvekkel. A háborút követően tömeges letartóztatásokra került sor a Muraközben, ahol Stridóvár környékén több helyi lakost is meggyilkoltak az usztasákkal és a keresztésekkel (usztasa utódszervezet) való kollaboráció vádjával. A helyi plébánosok nem látogathatták a határmenti filiákat, nem taníthattak hittant az iskolákban, és az agrárreform részeként az egyháztól elvették a földbirtokait. A horvát határkijelölő bizottság benyújtotta a területi igényét Magyarország irányába a Rába, Mura és Dráva partján élő délszláv területek ügyében. A jugoszláv hatóságok megpróbálták agitálni a magyarországi délszláv kisebbség körében, azonban Tito célja a Magyarországgal való jó viszony kialakítása volt, ezért ezek a követelések 1946 tavaszán már megszűntek, s egy évvel később, 1946. december 8-án megkötötték Magyarország és Jugoszlávia között a barátsági szerződést.⁶

Jelentősebb problémát okozott viszont a horvátok és szlovének területi vitája Stridóvárról és környékéről, ahol a helyi lakosság egy része, gazdasági és kulturális okokból, a XX. század elejétől Szlovéniához kívánt csatlakozni. A kormány által propagált népek barátságába nem illett bele ez a területi vita a Muraköz északkeleti csücskében, ezért minél előbb próbálták megoldani a kérdést. Stridóvár területét két részre osztották, az északi része Rácanizsa központtal a szlovén tagköztársasághoz, míg Stridóvár a horvát tagköztársaság része maradt. Érdekes módon a horvátok ebben a területi vitában a magyar fennhatóság időszakára hivatkoztak, mivel ekkor a Muraköz területe nem változott.⁷

A szakadás Tito és Sztálin között 1948-ban a magyar-jugoszláv viszonyt is elhidegítette. A magyar megszállás és a szakadás a két ország között szabad utat engedett a korábbi negatív magyarságkép kiemelésére. Ebben az időszakban a történelmi munkákban nem tudtak pozitívan hivatkozni a két világháború közti szerb monarchia időszakára, annak ellenére, hogy a Muraköz területe ekkor egyesült először a horvát tömbterületekkel. Állami ünnepnek számított

5 Ivan Novak: *Istina o Međumurju* (Reprint kiadás. Knjižnica „Nikola Zrinski“ Čakovec, 2017). Eredeti mű: *Dioničke Tiskare*. Zagreb, 1907.

6 Hornyák Árpád: Határkijelölés, határsáv és a magyarországi délszlávok. Vitás kérdések a magyar-jugoszláv kapcsolatokban a második világháború után. In *Magyarok és szerbek a változó határ két oldalán, 1941–1948. Történelem és emlékezet*. Szerk. Hornyák Árpád–Bíró László. Budapest, 2016, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 320.

7 Stipica Grgić: Accepting the Border, Choosing the Border: The Štrigova and Razkrižje Micro-region in the First Half of the 20th Century. *Prispevki za novejšo zgodovino*, 3 (2017) 41.

július 27., mint a horvát felkelés napja.⁸ „A muraközieknek, akik magyar megszállás alatt voltak a második világháború alatt, a horvát felkelés napja nem csak az összes népünk elnyomók elleni harcát jelenti, de a társadalmi jogokért és független nemzeti életért való harcot is”,⁹ írja a helyi muraközi újság 1952. július 15-én. Április hatodika pedig a Muraköz felszabadulásának emléknapja lett, amelyet egészen napjainkig ünnepelnek. 1945. április 6-án Csáktornyára először bolgár csapatok vonultak be, őket követték az orosz, majd a Kálniki Partizán Osztag csapatai. Ezeken az ünnepeken, megemlékezéseken többször is szó esett a világháború alatti muraközi magyar fennhatóságról és a helyi lakosság szenvedéseiről. A megemlékezések közeledtével a helyi sajtó több Magyarországgal kapcsolatos cikket is közölt. 1952. augusztus 2-án a helyi újságban a magyar csendőrökről szerepelt egy kép, amelyen helyi horvátokat kínoztak a csáktornyai Zrínyi-várban berendezett börtönben.¹⁰ Az újságcikkek foglalkoztak a magyarországi délszláv kisebbség helyzetével is. 1956. október elejétől a helyi újság szerkesztősége felhívást intézett az olvasókhoz, amelyben segítségüket kérte, hogy összeírást tudjanak készíteni a világháború alatti muraközi harcosokról és áldozatokról. Különösen fontos volt, ha kapcsolatban álltak a kommunista- és partizánmozgalommal. A személyek rövid ismertetésénél többször is felhívták a figyelmet, hogy megtagadták a katonai szolgálatot a magyar hadseregben, több személyt a magyar katonák végeztek ki, zártak táborba vagy tartóztattak le a világháború alatt.¹¹ A szerkesztőség kiemelte: ezen összeírások feladata a harcosok és áldozatok emlékének megőrzése volt. Érdekesség, hogy a *Muraköz hangja* (Glas Međimurje) helyi újság beszámol egy kolhoztalálkozóról a magyarlakta muravidéki és egyben határ menti Pincén. Az ismeretlen szerző úgy írja le az eseményt, hogy lenyűgözően fogadták a helyi magyarok a muraközi vendégeket, ami kifejezi a jugoszláv népek barátságát, habár a határ közeli látványa frusztrálta a jelenlevőket. A cikk végén a szerző felhívta a figyelmet, hogy „Amíg ott állnak a határőreink, addig nem kell félnünk az oroszoktól és a magyaroktól.”¹²

Ebben az időszakban a magyar–horvát (jugoszláv) határ politikai kérdéssé vált. Mindkét sajtó kiemelten foglalkozott a határ menti lakosok mindennapjaival. A Rákosi-korszak alatt a jugoszláv határsávból kitelepítettekről (akik között voltak magyarországi szlovének és horvátok is), a magyarországi gazdasági problémákról szivárogtak át hírek a Muraközbe is.¹³ 1948-ban lezárták a Mura

8 Utalva a horvátországi Srb település környéki felkelésre 1941. július 27-én.

9 S. B.: Narod grada i kotara Čakove svečano će proslaviti Dan narodnog ustanka'. *Glas Međimurja*, 1952. július 15., 1.

10 Lajtman Juraj: Zrinski grad u Čakovcu kroz historiju. *Glas Međimurja*, 1952. augusztus 1., 2–3.

11 Szerző nélkül: Da se ne zaboravi. *Međimurje*, 1956. november 14., 5. év, 130. sz., 3.

12 Szerző nélkül: U posjet Graničara. *Glas Međimurja*, 1952. október 15., 2.

13 Janez Gáspár szlovén földműves átmenekült Magyarországról a Muravidékre, és a cikk szerint Jugoszláviában jobban tudott boldogulni, mint a politikai és gazdasági problémák által sújtott Magyarországon. K. R.: Teror u Mađarskoj'. *Glas Međimurja*, 1952. december 1., 3.

hídját, a muraközi horvátok nem tudtak átjönni a határon, hogy megműveljék a Mura magyar oldalán levő birtokaikat, szőlőiket. (Gyakorinak számított, hogy a Muraköz sík, keleti részéből átjártak a horvátok a Mura túlpartjára szőlőt művelni a letenyei dombokra. Ugyancsak mára elfeledett történet, hogy birtokaikat vagy a helyiek sajátították ki – ami fölött a tanácselnökök szemet hunytak –, vagy pedig a falu termelészövetkezetéhez került a korábban muraközi horvát tulajdonosokhoz tartozó terület, szőlő.) Érdemes kitérni a Mura menti zalai horvátok 1945 utáni nehéz sorsára is. A Nagykanizsa–Letenye–Murakeresztúr háromszögben elterülő öt falu Tótszerdahely központtal nagyrészt horvát lakosságú volt, 1970-ben 9372 főből, hatezer fő horvát anyanyelvűnek vallotta magát. A XVII. század végén és a XVIII. század folyamán a Muraközből átvándorolt horvátok utódjai napjainkra nyelvileg majdhogynem teljesen asszimilálódtak. 1920-előtt intenzív gazdasági kapcsolatokat tartottak fenn, bútorokat, bizonyos ruhadarabokat nagyrészt Kotoriban vagy más muraközi mezővárosban vásároltak. A földaprózódással sújtott terület következtében egyre többen vállaltak cselédmunkákat Magyarország távolabbi részein is. Ekkor kapott pejoratív jelzőt a *krabót* (Krobotenfahrerek) kifejezés, amelyet kezdetben az olcsó bérmunkáért dolgozó, munkavállaló horvát anyanyelvűekre használtak a magyarlakta területeken. Trianon következtében meglazult a terület kapcsolata a Muraközzel. 1945 után a határ lezárása rendkívül megnehezítette az emberek életét, nem beszélve a faluk erőszakos téjesítéséről és helyi családoknak a Hortobágyra való deportálásáról az 1950-es évek elején. Az egyre inkább kétnyelvű községek lakói a gyors iparosodás, továbbtanulás, vegyesházasságok, ingázás és a faluközösségek felbomlása következtében elkezdtek felvenni a többség nyelvét, és magyarul beszéltek. Kerecsényi Edit néprajzkutató végzett kutatásokat ezekben a falvakban, és megállapította, hogy a népszámláláskor kevesebben vallották magukat horvátnak, mint ami a tényleges szám volt, ami valószínűsíthetően a korabeli magyarországi Jugoszlávia-ellenes politikai légkörrel magyarázható. Bár fontos megjegyezni, hogy a Mura bal partján élő horvátok száma magasabb volt, mint a Muraközben élő magyaroké a XX. században, a totális bolsevik diktatúra elvi jellegéből adódóan tény, hogy mindkét oldalon sokat szenvedtek a kisebbséghez tartozó lakosok a második világháborút követően.¹⁴

Tito 1953. október 5-én meglátogatta Csáktornyát. A városi kávéházban tartották a fogadását, a járási bizottság titkára, Frančić Franjo beszédében a muraköziek évszázados küzdelméről beszélt a magyarok ellen, különösen az előző háborúban, és megemlítette a helyiek felkészültségét a határ védelmében.¹⁵ Tito a következőket mondta: „Örülök, hogy az Önök környezetében lehetek. A Muraközben jártam 1945-ben, mielőtt egyik vidékről a másikkra teljesen felszabadítottuk

14 Kerecsényi Edit: A muramenti horvátok története és anyagi kultúrája. In *Zalai Gyűjtemény* 20. Zalaegerszeg, 1983, 5–24.

15 Predsjednik Republike drug tito u Čakovcu. *Međimurje*, 1953. október 15., 2. évf, 34. sz., 1–2.

az országunkat. Ismerem a Muraköz történelmét, tudom, hogy mennyi mindent kellett itt eltűrnie a népnek, tudom, hogy az itteni emberek hűek maradtak az országukhoz és a testvéreikhez. Legjobb bizonyíték és tény erre, hogy semmit nem veszített a nemzeti jellegzetességeiből, megőrizte a nyelvét, tekintet nélkül arra, hogy el volt nyomva idegen járom alatt. Hiszem, hogy igazolja a mi harcunkat, hogy a mi északi határainkon hűséges őrzőink vannak a mi szocialista közösségünk határain. Önök egy nagyon érzékeny helyen vannak, és bízbanak bennem, Muraköz népének tudnia kell, hogy nem csak a vezetők, hanem Jugoszlávia minden népe nagy becsben tartja az embereinket a határaink mentén. Tudjátok már, hogy napjainkban szemtől szembe álltok azokkal, akik az évszázadok folyamán nem voltak a barátaink, a szomszédok felé vajon miért gondoljuk, hogy velük jószomszédi kapcsolatot fogunk ápolni, és hogy a muraközi nép a jövőben hosszú ideig jószomszédi kapcsolatot fog ápolni azzal az országgal. Sajnos ez nem történt meg. Sztálin nemcsak a magyarokat lázította fel, hanem számos más országot a mi kis országunk ellen. Sztálinnak nem elegendő kétszázmillió, hanem egy kis ország, Jugoszlávia ellen irányította őket, amely hihetetlen nehéz és kínzó napokat élt át, és amelyik milliós áldozatokat adott, illetőleg relatíve a legnagyobb számú áldozatot a volt háborúban. Számukra ez nem volt elegendő, még hátba akarják szúrni, hogy kirabolják az országunkat.” Érdekeség, hogy ekkor Anglia és az Egyesült Államok döntése alapján Trieszt városa Olaszországhoz került, ami ellen csáktornyai egyesületek (pl. DTO „Partizana”) is tiltakoztak.¹⁶ 1955. május 29-én nyitotta meg kapuit a csáktornyai városi múzeum, amelyben kezdetben helytörténeti, néprajzi kiállítást is rendeztek, a későbbiekben pedig bemutatta a második világháború alatti muraközi partizánműveleteket is.¹⁷ Jugoszláviában és a Muraközben is túlreprezentált volt a helyi sajtóban, történelmi könyvekben és megemlékezéseken a második világháború alatti partizánmozgalom története és annak résztvevői (a muraközi születésűek: Mrazović Karlo–Gašpar, Kovač Marko, Antun Biber–Tehek). Vladimir Kalšan *Muraköz a második világháborúban* című könyvében megemlíti, hogy míg korábban a partizánmozgalom volt kiemelve, addig ő a további társadalmi csoportok háború alatti tevékenységére kívánt koncentrálni a 2015-ben megjelent munkájában.¹⁸

Kezdetben Tito támogatta a magyarországi eseményeket 1956-ban, azonban gyorsan megváltoztatta a véleményét. Egyedül a horvát emigráns sajtóban jelentek meg pozitív hangok az 1956-os forradalommal kapcsolatban. Tito félve

16 Szerző nélkül: Narod Međimurja ogorčen na nezakonitu deklaraciju SAD i Engleske. *Međimurje*, 1953. október 15., 2. évf, 34. sz., 2.

17 Szerző nélkül: Otvorenje Gradskoj muzeja u Čakovcu, *Međimurje*, 1955. június 1., 4. évf. 73. sz., 2; F. T.: Proslavjen Dan oslobođenja. *Međimurje*, 1959. április 15., 8. évf., 256. sz., 1.

18 Vladimir Kalšan: *Međimurje u drugom svjetskom ratu*. Savez antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske. Čakovec, 2015, 8.

attól, hogy a forradalom áterjed Jugoszláviára is, elítélte a Magyarországon történeteket. Mégis körül belül 20 ezer magyar menekült érkezett a jugoszláviai 28 menekülttáborba, melyből 12 Horvátország területén volt. Csáktornyan is működött ideiglenes menekülttábor a Zrínyi várban, ahol 642 magyar állampolgárt helyeztek el ideiglenesen, akik hamarosabb Nyugat-Európába emigráltak.¹⁹

Juraj Lajtman 1959-ben íródott *Munkásfelkelés és a nemzeti felszabadító harc a Muraközben, 1919–1959* című munkájában megemlíti, hogy a magyarok a Muraközt a horvátországi belügyekbe való beavatkozásért akarták megszerezni. A Zrínyi család esetében éppen fordítva történt az eset, mivel Zrínyi IV. Miklós 1546-ban szerezte meg a Muraközt, és ez által tudott a magyar főnemességnek a tagjává válni. Ugyancsak érdekesség, hogy a könyv nem említi meg, hogy a terület közigazgatásilag Magyarországhoz, egyházigazgatásilag pedig a zágrábi püspökséghez tartozott a XVIII. századot megelőzően is. Továbbá a mű szerint a Muraköz esetében a szociális kizsákmányolás egyben nemzeti elnyomás is volt, hiszen a magyar földesurak, jegyzők és csendőrök kizsákmányolták a muraközi parasztokat (itt a szerző latens antiszemita kiszólásként is értelmezhető párhuzamot von az első világháború alatti uzsorásokkal). A szerző provinciális látásmódjára jellemző, hogy szerinte amiatt nem jött létre jelentős ipar a Muraközben, mert a magyar hatóságok nem akarták fejleszteni ezt a periferikus régiót.²⁰

1959. április 5-én a következőképp fogalmaz a muraközi újság az április 6-ai ünnepség kapcsán. „A muraközi munkások mindig megemlékeznek a felszabadulás napjáról. Csáktornyan minden évben ezt a napot ünnepélyesen megünnepelik.” Majd így folytatja: „A Muraköz felszabadítása fontos ennek a vidéknek, amelyen a szomszédos nagyurak annyira marakodtak. A Muraköz gyakran volt elidegenítve, mégis ez a leg tisztább horvát vidék. Jól emlékezünk, hogy 1941. július 9-én az öntelt magyarok kibocsátották az annekiós kiáltványt a Muraközről, az 'örök' hozzácsatolásról az anyaországukhoz, Magyarországhoz. A kis számú magyaron, akik örökösen a munkások hátán éltek, az imént derekasan adták a szolgálatot a megszállóknak, ujjongva megünnepelték ezt az eseményt, az »örök hozzácsatolást«. De a muraköziek nem így gondolták. Viszonyukat a magyarokhoz mutatja, hogy a munkás népek, hátráltatva a kizsákmányolókat, bevonultak a Kálniki ezredbe.²¹ A hozzáállásukat megmutatták a Muraközben, a nép körében, a Zrínyi-vár börtönében, kaszárnnyákban, a tanítóképzőben, ahol senki nem tudta legyűrni őket még a legdurvább bántalmazásokkal és gyilkolással sem. A vezetői ennek a felkelésnek a kommunisták voltak, munkások és muraközi parasztok. Muraköz április 6-ai felszabadításának nagy jelentősége

19 Hegedűs Attila: *Az 1956-os forradalom és Jugoszlávia*. 2010, Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, 62.

20 Juraj Lajtman: *Prilog Historiji. Radničkog pokreta i narodno-oslobodilačke borbe u Medimurju od 1919.–1959. godine*. Čakovec, 1959, Komisija za historiju KPJ-e kod KK SK-a Čakovec, 9–10.

21 A kálniki partizáncsoport többször is átkelt a Dráván és partizánakciókat hajtottak végre a Muraközben is 1943–1945 között.

van a mi vidékünkön, mivel ez az a nap, amikor a nagymagyar aspiráció a Muraközre véres választ kapott, amikor véglegesen ki lett mondva, hogy kié a Muraköz, és hova tartozik. Április hatodikának van egy másik fontossága is. A muraközi munkásnép felszabadítása ezen a vidéken a közösségekben a saját nemzeti kérdését oldotta meg, új társadalmat épített ki, amely alapzaton sikeresen felépítettük a háborút követő tizenhárom évet, új társadalmat alkottunk, és benne új embert. A Szocialista Munkásszövetség Járási Bizottsága biztosította, hogy ez a nap járási ünnep legyen a muraközi munkásembereknek, hogy ezen a napon örvendjenek és ünnepeljenek.”²²

Április 6-a a későbbiekben is fontos ünnepnapnak számított a Muraközben. Egészen az 1980-as évek végéig. „Szabadság futamot” tartottak Csáktornya városán keresztül, amelyen különböző szakszervezetek csapatai is részt vettek, akár csak a helyi ünnepeken, megemlékezéseken az általános és középiskolások és a Jugoszláv Néphadsereg katonái.²³ Ezen a napon a *Muraköz felszabadítása* nevű díjat is kiosztották, amely a legmagasabb megszerezhető társadalmi díjnak számított a Muraközben.²⁴ Habár a magyar–jugoszláv határzár megszűnt az 1960-as évek közepén, egészen 1991-ig a Muraköz felszabadításának napja fontos eseménynek számított a Muraközben, ahol többször is kiemelték a magyarok Muraközben elkövetett bűneit.

Jugoszlávia felbomlása Horvátországban a függetlenségi hagyomány fellesztésével is összekapcsolódott. A Muraköz történelme kiemelt témakörként szerepelt a helyi sajtóban Horvátország függetlenedésének időszakában. 1991-ben a helyi újságban többször is publikáltak a Wesselényi-összeesküvés 320. évfordulójáról, kiemelve a horvát résztvevőket, Zrínyi Pétert és Frangepán Ferencet. Ugyancsak megnőtt az újságban a vallással, egyházi élettel kapcsolatos cikkek száma. A háború kirobbanásakor újra előtérbe került a Muraköz horvát karakterének hangsúlyozása, azonban ekkor már nem a második világháború alatti partizánakciókat emelték ki. 1991-ben jelentek meg először nyilvánosan írások Aljozije Stepinac zágrábi érsek és a muraközi horvát alsópapság helytállásairól a második világháború folyamán. A téma a több évtizedes elhallgatás ellenére kiemelt fontosságú volt, mivel 1941 után lényegében a horvát alsópapság tudta egyedül képviselni a horvát nemzeti érdekeket a Muraközben, a magyar fennhatóság időszakában. 1991 tavaszán ugyancsak történelmi sorozat indult a Muraköz történelméről, identitásáról és a vándorlást érintő kérdésekről. A háború során a Muraköznek ugyancsak fontos szerepe volt, mivel ez volt az első horvát megye, amely először megszabadult a Jugoszláv Néphadsereg csapataitól 1991-ben. A Muraközből körülbelül 7700-an vettek részt a horvát honvédó háborúban.

22 Szerző nélkül: Dan oslobodjenja Medjimurja općinski praznik. *Međimurje*, 1959. április 5., 8. évf., 254–255. sz., 1.

23 Szerző nélkül: Proslavjen Dan oslobodjenja. *Međimurje*, 1959. április 5., 8. évf., 256. sz., 3.

24 Szerző nélkül: Međimurje slavi. *Međimurje*, 1975. április 2., 1.

Míg a szocialista időszak alatt a partizán mozgalmat és résztvevőit túlreprezentálták, 1989 után a horvát történészek megpróbálták az egész társadalmat átfogó kérdésekkel is foglalkozni. Ekkor kezdték el kutatni a magyar hadseregben szolgáló muraközi katonák sorsát a Don-kanyarnál. 1989 előtt a politikai vezetők megpróbálták minden fasiszta mozgalmat elítélni, de még azokat is, amelyek csak tartózkodtak a partizán mozgalomtól. Ezzel szemben a horvát függetlenség elnyerését követően a történészek kezdték negatív színben feltüntetni a kommunista mozgalmat. Ebben a légkörben kezdődött meg – az évtizedeken keresztül tartó elhidegülést követően – a politikai és szakmai együttműködés Magyarország és Horvátország között. Habár számos előítélet a XIX–XX. századból átélte a rendszerváltozást és Jugoszlávia összeomlását, a mostani horvát historiográfia sokkal realisztikusabb és objektívebb képet fest a Muraköz történetéről. Másik fontos különbség a korábbi szocialista időkkel szemben, hogy akkor a második világháború tapasztalata még sokkal közelebbnek számított, míg 1991-et követően már majdhogynem két generációváltás is megtörtént. Azonban az 1990-es évek elején a délszláv háború mély nyomokat hagyott az emberekben. Ugyancsak egy új jelenség indult a horvát történettudományon belül a rendszerváltást követően, miszerint megpróbálták elválasztani az antifasiszta ellenállás tagjait a kommunista mozgalomtól. Ennek köszönhetően pedig ezen időszak új muraközi hősei – szemben a korábbi kommunista hősökkel –, papok, civilek és mindennapi emberek, a horvát parasztpárt támogatóivá váltak. Branimir Bunjac helytörténész szerint ők antifasiszták voltak, elleneztek a totalitárius rendszereket, és különbözőképpen fejezték ki az elégedetlenségüket a magyar megszállással szemben. A történész szerint ők elsősorban azok a muraköziek voltak, akik egy nyugati típusú demokráciát és független Horvátországot akartak. Branimir Bunjac a második világháború időszakáról szóló tanulmánykötet előszavában megjegyzi, hogy a Muraközt 1945-ben azok a bolgár csapatok szabadították föl, amelyek fél évvel korábban még Hitler oldalán harcoltak. A kommunista mozgalom horvátországi deszakralizációs folyamatához hozzátartozott a partizánok áldozatainak kutatása, aminek különös aktualitása volt Stridóvár környékén, ahol több embert is kivégeztek a bevonuló partizáncsapatok.²⁵

Az 1990-es években elkezdődött a Muraközzel foglalkozó, 1918 előtt íródott magyar könyvek lefordítása és újbóli kiadása. Az egyik legkorábbi és legfontosabb Gönczi Ferenc 1895-ben írt *Muraköz és népe* című műve volt, amelybe Vladimír Kalšan helytörténész írt bevezetőt. A horvát történész szerint ez a könyv egy nagyravágás eredménye, amely a Muraközt a magyar közönségnek kívánta bemutatni. Továbbá megemlíti, hogy ez a könyv a nagy magyar eufória időszakában íródott, a honfoglalás ezeréves évfordulójakor, és ezt az időszakot

25 Ezen kérdés ugyancsak etnikai problémákat rejtett magában a horvát-szlovén stridóvári területmegosztás miatt. Branimir Bunjac: Uvodna riječ. In *Međimurje u drugom sovjetskom ratu*. Szerk. Branimir Bunjac. Čakovec, 2007, Povjiesno društvo Međimurske županije, 9–13.

nem lehet elválasztani a muraközi horvátok magyarosításának és elnemzetietlenítésének folyamatától. Kalšan megemlíti, hogy Gönczi hivatkozik a történeti jogra Muraköz kapcsán, továbbá kiemeli, hogy Gönczi szerint a Muraköz magyar, és csak idő és módszer kérdése, hogy az itteni horvátok hogyan válnak magyarokká. Hogy ezt véghezvigyék, ahhoz az kellett, hogy megszakítsanak minden kapcsolatot a Muraköz és Horvátország között, folyamatosan ki kellett emelni a különbségeket a Muraköz és Horvátország más részei között, és meg kellett erősíteni a történelmi, kulturális és gazdasági kapcsolatokat Magyarországgal. Kalšan megjegyzi, hogy a magyar egyházigazgatási törekvések – a magyarok gyengesége miatt – mind sikertelenek voltak, a Muraköz mindvégig a zágrábi egyházszervezethez tartozott. Kalšan szerint a Muraközben a dualizmus kori magyarosítási törekvések hatottak a korabeli oktatás, kultúra, bírászkodás, nyilvánosság, kereskedelem és gazdaság területeire is. Mindenesetre érdemesebb lenne három külön folyamatot megkülönböztetni, amelyek egy időben folytak ekkoriban a Muraközben: 1.) a magyarságba való asszimiláció 2.) akkulturáció a magyar kultúrába 3.) integráció a magyar államba. A korabeli magyar és zalai politikai elitnek elképzelhetetlen volt a terület Horvátországhoz való átengedése, azonban a helyi horvát lakosság csak a nagyobb városokban, Csáktornyan asszimilálódott, így az ambivalencia egészen 1918-ig fennállt a Muraközben. Mindenesetre Gönczi munkája példaértékű, Kalšan is megjegyzi, hogy Gönczi, a volt kursaneci tanító jól ismerte a Muraközt, és sok fontos leírást készített erről a vidékről, amelyet gyalog járt be. Pozitivistá elemeket használt a munkájában, és mindent leírt úgy, ahogy látott, így néprajzi szempontból is kiemelkedő a munkája.²⁶

2005-ben adták ki a Zrínyi Károly által 1905-ben írt, 450 oldal hosszú nagyon részletes *Csáktornya-monográfiát*. A csáktornyai származású Zrínyi Károly a tanítóképző iskola igazgatója volt, ahol horvát nyelvet tanított, és szerkesztette a *Muraköz* című helyi kétnyelvű újságot. Ez volt az első olyan történeti munka, amely csak a város történelmére fókuszált. Branimir Bunjac bevezetőjében megemlíti, hogy ez a munka elkerülhetetlen azoknak a történészeknek, akik Csáktornyával szeretnének foglalkozni. A történész szerint azért nem született meg korábban a munka horvát fordítása, mert Zrínyi Károly a politikai magyarságát ráerőltette a muraköziekre, és ez akadályozta meg, hogy korábban megjelenjen a mű horvát nyelven. Bunjac szerint a Muraköz Magyarországhoz kötődésének mítosza számos súlyos kárt okozott ezen a vidéken, különösen 1941 és 1945 között, amikor utoljára állomásoztak magyar katonák és tevékenykedtek magyar hivatalnokok a Muraközben.

A helytörténész törekszik a muraközi események objektív megítélésére: „Akármennyire kellemetlen volt is a történeti valóság, a történészeknek objektívnak kell lenniük. Ha el szeretnénk magyarázni az objektivitás fogalmát, hi-

26 Gönczi Ferencz: *Međimurje. Ljudi vjerovanja običaji*. Čakovec, 1995, 1-3. Eredeti mű Gönczi Ferencz: *Muraköz és népe*. Újpest, 1895.

vatkozhatunk az antik teoretikusra, Lukianoszra, aki a 2. században élt. Ő azt mondta, hogy a történésznek nem lehet hazája, se uralkodója, rettenthetetlennek kell lennie, nem kell szégyenkeznie senki miatt, és csökkentenie kell a vádaskodásokat mások irányába. Ezeket a rövid és tiszta, erkölcsös tanácsokat követni nem mindig könnyű, de hozzátehetjük, hogy az idő megkönnyíti a történészek dolgát, hasonlóan a laboratóriumi munkásokhoz, akik nem figyelnek a külső körülményekre. Ennek az időszaknak fájdalmas az emlékezete” – említi a helytörténész, és figyelmeztet, hogy korrekciókra szorul az újra megjelenő könyv, amelyet száz évvel ezelőtt adtak ki először, és most újra, a magyar katonák elűldözése után hatvan évvel. „A Muraköz politikai szempontból megkérdőjelezhetetlenül horvát, akárcsak nyelvi, nemzeti, kulturalisan és minden más tekintetben. Erre a legkiválóbb bizonyíték, hogy Csáktornyan alig lehet találni valakit, aki le tudná fordítani ezt a könyvet magyar nyelvről.” Továbbá megjegyzi: „Talán 1905-ben, a muraköziek részben ismerték a magyar nyelvet mint második nyelvet, de napjainkban az emberek angolul, németül és más nyelveken beszélnek, míg egyetlen szót sem ismernek magyarul.” Érdemes megjegyezni, hogy az 1910-es népszámlálás szerint a Muraközben a lakosság 26 százaléka tudott magyarul, míg ez az arány Csáktornyan 69 százalék volt. Bunjac így folytatja a könyv ismertetését: „Napjainkra ezek az idők már mögöttünk vannak. A határok egyértelműen meghatározottak, és a politikai rendszerek demokratikusan fejlődtek. Manapság Horvátország és Magyarország kapcsolata kiváló, különösen az államközi kapcsolatok területén. [...] Nekünk nem kell elmenekülnünk a tények elől (sem szégyenkezünk), hogy Muraköz a magyar állam része volt, akárcsak Horvátország számos többi része. Ez az evidencia megcáfolhatatlan, akárcsak megdönthetetlen tény az is, hogy nem minden magyar dolog volt rossz a horvát történelemben. Ha mi ezt állítanánk, akkor ugyanabba a sztereotípiába esnénk, mint amit Zrínyi Károly használt. A magyarok gyakran támogatták a horvát politikai törekvéseket, gazdasági beruházásokat hajtottak végre, ami hatással volt a társadalom és a kultúra fejlődésére.” Legvégül pedig megjegyzi, hogy Zrínyi Károly politikai hozzáállásának megértéséhez érdemes megnézni a mostani független Horvátországban jelenlévő nemzeti büszkeséget.²⁷

2005. szeptember 23-án a horvát szábor január 9-ét emléknappá nyilvánította emlékezve 1919. január 9-re, amikor Csáktornyan kimondták – hivatkozva a wilsoni elvekre és a népek önrendelkezési jogára – a Muraköz Magyarországtól való végleges elszakadását. A horvát szábor hivatalos honlapja szerint ezen emléknap a horvát területek egységét kívánja bemutatni.²⁸ Míg 1991 előtt április 6-a

27 Zrínyi Károly: *Monografija Grada Čakovca*. Reprint kiadás. Čakovec, 2005, Povijesno društvo Međimurske županije, 7-10. Eredeti mű Zrínyi Károly: Csáktornya monográfiája. Csáktornya, 1905, Fischer Fülöp Nyomdája.

28 9. siječnja – Dan donošenja Rezolucije o odcjepljenju Međimurja od mađarske države <https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/povijest-saborovanja/vazni-datumi/9-siječnja-dan-donosjenja-rezolucije-o-odcjepljenju> (utoljára megtekintve 2019. november 29.).

jelentette a magyaroktól való elszakadást, addig a független Horvátországban a szábor döntésének következtében is, és a századik évfordulóhoz közeledve a január 9-ei emléknap került előtérbe a Muraközben. 2016. január 9-én a Magyarországtól való függetlenedési megemlékezésen a varasdi érsek Josip Mrzljak Alojzije Stepinac zágrábi érsek levelére hivatkozott, amelyben a horvát egyházfő a Muraköz zágrábi érsekséghez való állandó tartozását emelte ki. A varasdi püspök ekkor felhívta a figyelmet, hogy a zágrábi püspökség (1852-től érsekség) megerősítette és megőrizte a horvát nemzeti identitást a Muraközben. Branimir Bunjac helytörténész ugyanezen a megemlékezésen megemlítette, hogy a Muraköz felszabadítása egy logikus befejezése volt egy évszázados folyamatnak. „A kérdés csak az volt, hogy mikor fog a Muraköz Horvátországhoz csatlakozni, és bizonyítani a megrendíthetetlen horvát nemzethez való tartozását.” Matija Posavec, Muraköz megyei elöljárója indítványozta, hogy dr. Ivan Novaknak – aki előkészítette a Muraköz elfoglalását 1918-ban, és az 1919. január 9-ei csáktornyai nemzetgyűlést megszervezte – szobrot kellene állítani a csáktornyai ferences téren. Továbbá hangsúlyozták a résztvevők a nemzeti tudat erősítésének fontosságát, különösen ezen esemény megünneplésével, amikor a muraköziek elbocsátották az idegeneket, és Horvátország új időszakát kezdték el építeni.²⁹ 2019 januárjában ünnepelték a Muraköz Magyarországtól való függetlenedés századik évfordulóját, amelynek keretében ekkor több napos eseménysorozat indult a Muraközben. Január 7-én a Matica Hrvatska csáktornyai szervezete tudományos konferenciát tartott. Január 8-án nyitották meg a kiállítás-megnyitót a csáktornyai múzeumban, a Zrínyi várban. A kiállítást pénzügyileg támogatta a horvát kulturális minisztérium és Muraköz megye. A kiállításon bemutatták Muraköz XIX. századi helyzetét, a térség magyarosításának folyamatát, az első világháborút és az azt követő eseményeket. A kiállítás végén a magyar revíziós törekvésekről is szó esett. A múzeum munkatervében azt a célt tűzték ki, hogy a kiállítás mutassa be a Muraköz Magyarországtól való elszakadásának folyamatát a szélesebb közönségnek, különösen a diákoknak.³⁰ A kiállításához tartozó tárgyak közül meg lehetett vásárolni a korabeli magyar revíziós térképet képeslap formájában, továbbá dr. Ivan Novak brosúrájának reprint kiadását a népek önrendelkezési jogáról. Ljiljana Križan következőképpen zárja a könyv bevezetőjét dr. Ivan Novakról, a muraközi horvát mozgalom vezetőjéről „Veszélyes kihívást jelentett horvátnak lenni, de ő az volt. Az ő politikai és irodalmi munkásságának köszönhetően »Jó napot kívánok« helyett mi

29 Međimurska županije: Međimurje obilježilo 9. siječnja – spomendan odcjepljenja od mađarske države i pripojenje matici zemlji (2016. január 9.) <https://medjimurska-zupanija.hr/2016/01/09/medimurje-obiljezilo-9-sijecnja-spomendan-odcjepljenja-od-madarske-drzave-i-pripojenje-matici-zemlji/> (utoljára megtekintve 2019. december 3.)

30 Program Rada Muzeja Međimurja Čakovec za 2019. godinu), Čakovec, 2018. <http://mmc.hr/wp-content/uploads/2019/02/Plan-i-program-rada-MM%C4%8C-a-2019.pdf> (utoljára megtekintve 2019. december 3.), 13–14.

»Dobar dan« üdvözlést használjuk.”³¹ Utalva a Muraköz történetének Horvátországon belüli alacsony fokú ismeretére, a kiállítást a későbbiekben bemutatták a zágrábi levéltárban is, jelenleg pedig Csáktornyan a Scheier-épületben tekinthető meg, ahol 2020. január 9-én is tartottak megemlékezést.

2019. január 9-én emlékmisét tartottak a csáktornyai ferences templomban, továbbá koszorúztak és gyertyát gyújtottak dr. Ivan Novak nemrég felújított síremlékénél, amelyet 1941-ben a magyar bevonulást követően megrongáltak. Ugyancsak dr. Vinko Žganec népdalgyűjtő akadémikus sírjánál Murasiklóson és Juraj Lajman volt plébános sírjánál Perlakon is megemlékeztek a Muraköz Magyarországtól való elszakadásának legnagyobb vezetőiről.³²

Kolinda Grabar-Kitarović volt horvát elnök is részt vett a csáktornyai megemlékezéseken. Az elnökasszony hangsúlyozta, hogy kivételes jelentősége volt az évfordulónak, mivel ezen alkalomból a horvátországi diplomáciai testület szokásos újrési fogadását Csáktornyan tartotta, ahol együtt ünnepelték Horvátország nemzetközi elismerésének 27. évfordulóját 2019. január 15-én. Kitarović megemléltette, hogy a Muraköz Horvátországgal való egyesülése miatt példa lehet másoknak is. A megemlékezés csúcspontja a csáktornyai kulturális központban volt, amelyen több horvát kormánytag és Josip Mrzljak varasdi püspök is részt vett. Matija Posavec megyei elöljáró a következőket mondta beszédében: „Ma száz évvel ezelőtt nemcsak megőrizték a Muraköz horvát karakterét, hanem a mi embereink a munkájukkal alakították ki azt a muraközi karaktert, amely szükséges Horvátországban, és példa is, hogy milyenek kell Horvátországnak kinéznie a társadalmi élet és tevékenységének minden tekintetében.” Mladen Novak, Muraköz megye közgyűlésének elnöke beszédében kiemelte a kultúra fontosságát, a muraközi népdalokat mint az emberiség kulturális örökségét. A horvát elnökasszony a csáktornyai kulturális központban a köszönetét fejezte ki a muraközieknek. „Hálásak vagyunk minden hazafinak, akik ezekben a döntő napokban hozzájárultak, hogy politikailag megvalósult a horvát nép valódi akarata, és minden hazafinak, aki a második világháború alatt és a honvédő háborúban harcolt, hogy a Muraköz Horvátország alkotó része maradjon. Ez az a történet, amellyel büszkélkedhetünk.” Josip Mrzljak varasdi püspök beszédében emlékeztette a résztvevőket az egyháznak a muraközi horvát identitás megőrzésében játszott szerepére, nemcsak a kulcsfontosságú események idején, száz évvel ezelőtt, hanem már a korábbi évszázad folyamán is. Az ünnepség végén Vinko Lisjak forgatókönyve alapján, Benjan Buvač rendezésében a száz évvel korábbi csáktornyai nemzetgyűlésről színdarabot mutattak be 140

31 Jugoslaven iz Ugarske: *Samoodredjenje naroda i Magjari*. Povodom 100. objeltnice prvog izdanja brošure dr. Ivana Novaka. Čakovec, 2018, Knjižnica „Nikola Zrinski“ Čakovec, 11.

32 Polaganje vijecana i paljenje svijeća. Foto Za 100 godina oslobođenja Međimurja sjećanje na dr. Vinka Žganca i dr. Juraja Lajtmana. Emeđimurje <https://emeđimurje.rtl.hr/vijesti/drustvo/3318251/foto-za-100-godina-oslobodjenja-medjimurja-sjecanje-na-dr-vinka-zganca-i-dr-juraja-lajtmajna/>. (utoljára megtekintve 2019. december 3.)

előadóval, amelyben több csáktornyai egyesület, népdalkörök tagjai is szerepeltek. A színdarab főszereplői között egy Forintos vezetéknévű magyar kereskedő is volt.³³

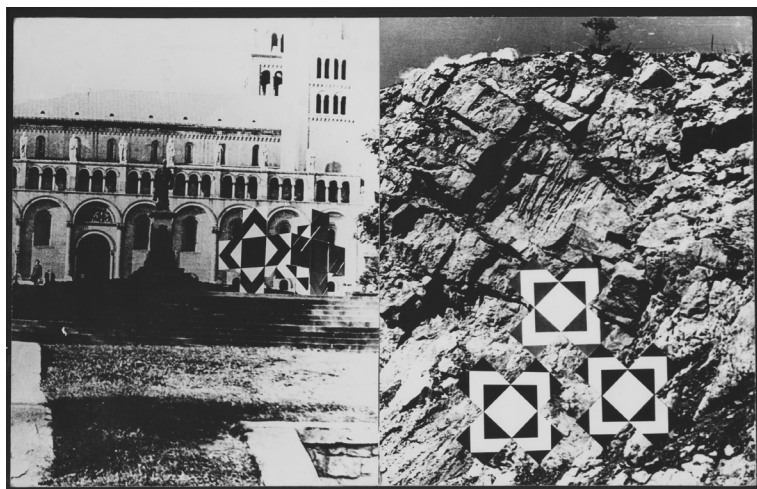
2019. április 6-án a csáktornyai polgármester, Stjepan Kovač a következőket mondta a második világháborúhoz kötődő felszabadulási megemlékezésen: „A számos kísérlet ellenére a muraközi emberek mindig sikeresen szegültek szembe az idegen betolakodókkal, és számos alkalommal bizonyították, hogy itt büszke horvátok élnek. Április 6-a – mint az egyik legfontosabb időpont a mi történelmünkben – jelzi, hogy a Muraköz visszatér a horvát határok közé.”³⁴

Láthatjuk tehát, hogy az elmúlt hetvenöt évben történtek hangsúlyeltolódások a muraközi horvátok magyarságképevel és a magyar múlt megítélésével kapcsolatban, s ezek a mai napig előforduló negatív elemek és pontatlanságok ellenére mindenképp mutatnak pozitív irányvonalakat is. Míg korábban a partizánmozgalmak és annak muraközi résztvevői voltak kiemelve, mára a muraközi nemzeti mozgalom résztvevői (dr. Ivan Novak, Vinko Žganec népdalgyűjtő, Juraj Lajtman és Luka Purić helyi plébánosok), a horvát alsópapság tagjai kerültek előtérbe, akik tevékenyen részt vettek a horvát nyelv és kultúra ápolásában a magyar fennhatóság időszakai alatt. Új elemek is kerültek a történeti emlékezetbe: míg korábban ideológiai okok miatt nem lehetett pozitív képet festeni a két világháború közötti Jugoszláviáról, mára számos eseményt, például az 1918. december 24-ei bevonulást, a háromnapos muraközi Eucharisztikus kongresszust 1935-ben Csáktornyán pozitívként kezelik. Mindezen folyamatok összekapcsolódnak a második világháború horvátországi újraértelmezésével is. Tagadhatatlan, hogy magyarként fájó látni azt, hogy az országtól való elszakadást a Muraközben megünneplik, és hogy még mindig milyen nagy szerepet tölt be a helyi történeti emlékezetben. Azonban azt is érdemes megemlíteni, hogy ezeken az eseményeken általában – legyen szó az április 6-ai vagy január 9-ei ünnepekről – a megemlékezők a jelenre reflektálnak. Az emlékezés a Muraközben végbement fejlődésről, az elért eredményekről is szól, hiszen napjainkban Muraköz megye Horvátország egyik legfejlettebb régiója. Ezáltal egyben példa is a többi horvát régióval való összehasonlításakor. Előrelépés lehet már az is, ha legalább megpróbáljuk magyarként megérteni, hogy mik lehettek azok a történelmi folyamatok és mozgatórugók, amik miatt a horvátok ennyire ünneplik a Magyarországtól való elkülönülést. Véleményem szerint a Magyarországhoz hűséges Muraköz víziója az 1848-as események tapasztalatai alapján alakult ki hazánkban, azonban az 1848–1861 közötti horvát

33 Dražen Kovač: Spomen na očuvanje hrvatskog karaktera Međimurja. *Međimurje*, 67. évf., 3325. sz., 4–5.

34 Međimurska županije: Obilježen 6. travnja 1945. – Dan oslobođenja Međimurja od nacističke okupacije <https://medjimurska-zupanija.hr/2019/04/06/obiljezen-6-travnja-1945-dan-oslobodenja-medimurja-od-nacisticke-okupacije/> (Utoljára megtekintve 2019. december 3.)

fennhatóság és a későbbiekben a horvát nemzeti öntudat megerősödése következtében a helyzet merőben megváltozott 1918-ra, amit sajnos nem vettek figyelembe a politikai döntéshozók, hanem az ezzel ellentétes illúzió még évtizedeken keresztül uralkodott Magyarországon, különösen Zala megyében. Ez a szemléletmód hozzásegített a terület katonai és politikai visszaszerzéséhez 1941 áprilisában annak ellenére, hogy a Muraköz több mint 90 százaléka horvát nemzetiségű volt, ezáltal rengeteg tragédiát és konfliktust generálva a helyi horvátok és az ide érkező vagy itt lakó magyarok között. Sajnos kevés szó esik arról, hogy több muraközi magyart a két világháború között és a második világháború után vagy kisemmiztek, vagy elűldöztek otthonából. Azonban nem kapnánk teljes képet a kérdéskorról, ha nem említenénk meg a pozitívumokat is. 2017-ben a horvát rádió-televízió (HRT) *Kisebbségi mozaik* című műsorában a Muraközben fellelhető magyar nyomokat mutatták be. Gordana Lovrečić riportter elmondása szerint „a horvát északi vidéknek a történelmi fejlődése másmiilyen volt, mint az anyaországé, mert a Muraköz rövid megszakításokkal, szinte kilenc évszázadon keresztül magyar fennhatóság alatt volt. Napjainkban a magyarok a legutóbbi népszámlálás szerint a Muraközben csak 0,06 százalékot tesznek ki. Mégis, a több évszázados kapcsolatok a magyar néppel nyomokat hagytak az építészetben, zenében, nyelvben és lehet, hogy a mentalitásban is.”³⁵

Pinczehelyi Sándor: Elképzélés (Beke László felkérésére) (1971, zselatinos ezüstműnyitás farostlemezre kasírozva, 59,50×95 cm; a művész és az acb Galéria jóvoltából)

35 HRT: Manjinski mozaik: Mađarski tragovi u Međimurju, <https://www.dailymotion.com/video/x62xc7q> (Utoljára megtekintve 2020. 01. 10.)